

اهمیت ایجاد پارک در فضای شهری

احمد فتاحی^۱، مصطفی فتاحی^۲، علی فتاحی^۳

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد عمران دانشگاه آزاد اسلامی ملایر (گرایش سازه)

^۲ کارشناسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

^۳ کارشناسی عمران دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان (گرایش عمران)

چکیده

این پژوهش با عنوان «اهمیت ایجاد پارک در فضای شهری» به تبیین و تحلیل مزایا و فواید پارک در فضای شهری می پردازد. هدف تحقیق حاضر تبیین ایجاد پارک در فضای شهری بوده است. اهمیت ایجاد پارک در فضای شهری چیست؟ روش تحقیق حاضر روش توصیفی-تحلیلی و متکی بر منابع کتابخانه ای بوده است. هوای سالم، تفریح خانوادگی، کسب نشاط و دوری از آلودگی ها و تنگی محیط مسکونی، پیاده روی، رفع خستگی، و گریز از یکنواختی زندگی از مهم ترین دلایل ایجاد پارک در فضای شهری به شمار می روند.

واژه‌های کلیدی: ایجاد پارک، مزایای ایجاد پارک، فضای شهری

مقدمه

رشد صنعت و افزایش جمعیت در شهرها، به ساخت و سازهای سوداگرانی منجر شده است که در ساختمان‌ها به موضوعات بهداشتی، تأمین نور کافی و هوای سالم و فضاهای گذران اوقات فراغت توجه کافی نمی‌کنند. از سوی دیگر، ضرورت ایجاد کاربری‌های جدید شهری، برای پاسخ‌گویی به نیازهای روزافزون شهرنشینان به تدریج باعث کاهش سهم فضای سبز و باغ‌های شهری شده، که پیامد محدود شدن دسترسی انسان شهرنشین به طبیعت است. اما بنا بر دلایلی، از اوایل قرن بیستم بدین سو انسان شهرنشین توجهی دوباره به طبیعت و فضای سبز نشان داد، که نمود عینی آن ایجاد باغ‌های کاربردی به جای باغ‌های تفریحی است که به نیازهای جدید شهروندان پاسخ می‌دهد (پیرموره، ۱۳۷۳: ۷۲) ساکنان شهرهای امروزی تنها به غذا نیازمند نیستند که با برطرف کردن آن، مسئله به نوعی پایان یافته تلقی گردد؛ بلکه مسکن خوب، فضای زندگی مناسب، محیط آرام و تنفس هوای پاکیزه نیز در زمره نیازهای اصلی و عمده به شمار می‌آیند (شکویی، ۱۳۵۸: ۶۵) البته رشد سریع شهرها را می‌توان از بزرگ‌ترین تهدیدکننده‌های محیط زیست برشمرد، که تأثیرات، آن به ساکنان شهرها یعنی انسان‌ها منتقل خواهد شد و تأثیری بس فرساینده بر روح و جسم انسان شهری باقی خواهد گذاشت (بهرام سلطانی، ۱۳۷۲: ۴۱)

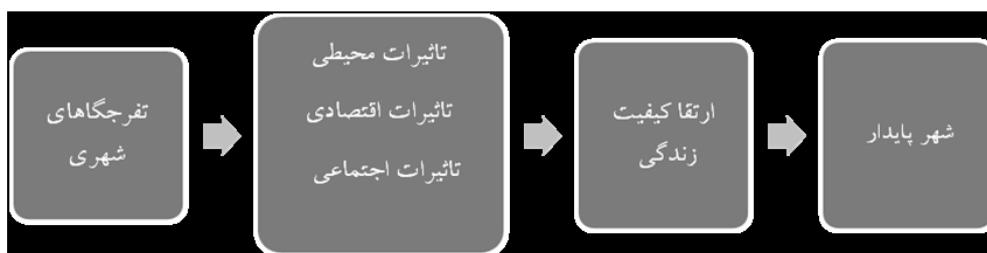
با توجه به نکات و موضوعات پیش‌گفته، در دهه اخیر به موازات پارادایم‌های توسعه پایدار و توسعه انسانی، ایده ارتقای کیفیت زندگی شهری مطرح شده و مورد توجه قرار گرفته است. مطالعات نشان داده است که افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی موجب تبدیل فضاهای سبز شهری به سطوح بتنی خشن و نفوذ ناپذیر می‌شود؛ و این روند به ویژه در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم نمودی جدی‌تر دارد (Shi, 2002, 18).

پارک‌های شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی چون درمان بیماری‌های روحی، محیطی مطلوب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و نظایر اینها، که در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می‌شوند. (Balram, 2005, 149).

با توجه به مطالب پیش‌گفته، در این مقاله سعی شده است تا اهمیت ایجاد پارک در فضای شهری مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

ادبیات تحقیق**پارک‌های شهری**

فضاهای سبز عمومی فضاهای سبزی هستند که بازدهی اجتماعی دارند و عموم مردم از آنها در گذران اوقات فراغت، تفریح و مصاحبت با دوستان و گردهمایی‌های اجتماعی و فرهنگی و نظایر اینها استفاده می‌کنند. فضاهای یاد شده اساساً برای این منظور طراحی یا تجهیز شده‌اند (سعیدنیا، ۱۳۷۹: ۳۲) پارک‌های شهری بخشی از فضاهای سبز عمومی‌اند که، علاوه بر دارا بودن جنبه‌های تفریحی و فرهنگی و زیست‌محیطی، جنبه خدمات‌دهی به مناطق مختلف شهر را نیز دارند (دفتر امور فنی و تدوین معیارها، ۱۳۸۰: ۲۹) اصولاً طبیعت و ماهیت این فضاها به گونه‌ای است که تمام طبقات مردم می‌توانند از آنها استفاده کنند. در پارک‌های عمومی سعی می‌شود که تمام وسایل سرگرمی و رفاهی، تقریباً برای هرگونه سلیقه و فکر و سن وجود داشته باشد (حکمتی، ۱۳۶۹: ۳۲۴) استقرار پارک‌های شهری از یک سو به جهت تأثیری که بر کیفیت زندگی شهری و نیل به توسعه پایدار دارند و از سوی دیگر به جهت بار مالی بدون بازگشت سرمایه و سود که برای شهرداری‌ها به جای می‌نهند، ارزش بررسی گسترده را دارند. (Manlun, 2003, 31).

شکل ۱. تفرجگاه‌های شهری و شهر پایدار

Chiesura, 2004,136

فضای شهری

فضای سبز بخشی از سیمای شهر است که از انواع پوشش گیاهی ساخته شده توسط انسان تشکیل شده است و به عنوان یک عامل زنده و حیاتی در کنار کالبد ساختمانی، تعیین کننده ساخت مورفولوژیک شهر و واجد بازدهی اجتماعی و اکولوژیکی است. بازدهی اکولوژیکی به معنای زیباسازی بخش‌های شهری، کاهش دمای محیط، تولید اکسیژن و افزایش نفوذپذیری خاک در مقابل انواع بارش می باشد. از طرفی فضای سبز دارای بازدهی اجتماعی است که عموم مردم بتوانند از آن استفاده کنند. (سعید نیا، ۱۳۸۳) فضای سبز شهری بخشی از فضاهای وسیع یا محدود موجود در محدوده عملکردی شهر است که به منظور ایجاد تنوع زیستی و زیبایی، تأمین رفاه انسانی، افزایش کیفیت زندگی و ارائه خدمات ویژه شهروندان انتخاب شده است و با انواع پوشش گیاهی بومی و غیر بومی، تحت نظارت و مدیریت انسان شهری قرار می گیرد. (ضرابی، ۱۳۸۵)

اقسام فضای سبز شهری

فضاهای سبز موجود در شهرها را می توان به چند دسته تقسیم کرد :

- ۱- پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی که مورد استفاده عموم قرار می گیرند و به عنوان فضاهای تفریحی مطرح هستند.
  - ۲- فضاهای سبز میادین و بلوارها و حاشیه خیابان‌ها که در ایجاد هوای پاک و سالم برای شهر و ایجاد منظره زیبا در شهر موثر هستند.
  - ۳- جنگل‌ها و باغ‌ها و فضای سبز حفاظت شده که فقط در ایجاد هوای پاک و سالم موثر هستند.
- اما بطور کلی فضاهای سبز را بر اساس موقعیت قرارگیری در شهر می توان به دو گروه تقسیم کرد: فضاهای سبز برون شهری که همان فضاهای سبز پیرامون یا حاشیه شهر اند که از سویی نقش مهارکننده رشد بی رویه و از سوی دیگر بازدهی اکولوژیک-زیست محیطی شهر را دارد و شامل همه محیط زیست‌های شهری می شود و فضاهای سبز درون شهری که خود به چند دسته تقسیم می شود و شامل فضاهای سبز عمومی، فضاهای سبز نیمه عمومی، فضاهای سبز خیابانی، فضاهای خصوصی حیاط خانه‌ها و بام‌ها و بالکن‌ها می شود. (یوسفی، ۱۳۸۶)

اهمیت ایجاد پارک در فضای شهری

۱- پارک‌ها و مزایای توریستی آنها

پارک قطعه زمینی است در داخل یا نزدیک شهرها که معمولا با امکاناتی نظیر زمین‌های بازی، گردشگاه‌ها و زمین‌های ورزشی برای استفاده عمومی تجهیز می شود. همچنین قطعه زمینی را گویند که مشتمل بر دخترتزار و چمن در پیرامون شهرها

باشد. (مجنونیان، ۱۳۷۴) پارک ها و فضاهای سبز در شهرها نه تنها ضامن سلامت جسم و روح شهروندان هستند بلکه محیط های شهری را برای کار و زندگی دلچسب و جذاب می کنند. با این وجود هنوز کلان شهرهای بسیاری در دنیا وجود دارند که در طراحی و مدیریت چنین فضاهایی موفق عمل نکرده اند. رشد جمعیت و افزایش مهاجرت به شهرها از یکسو فضاهای شهری را با محدودیت بیشتری مواجه ساخته و از سوی دیگر نیاز شهروندان به فضاهای سبز برای آسایش خاطر افزایش یافته است. طراحی و ساخت پارک های خلاقانه و زیبا در پاسخ به این نیاز اساسی انسان شهرنشین از نیمه دوم قرن نوزدهم در بسیاری از شهرهای مهم و مدرن دنیا آغاز شد. در همان زمان برنامه ریزان شهری بر این باور بودند که پارک های شهری باعث کاهش استرس و اضطراب زندگی شهری شده و شرایطی عادلانه و برابر را برای فقیر و غنی ایجاد می کنند تا در کنار هم از طبیعت و مزایای آن بهره مند شوند و از آرامش ایجاد شده توسط پارک ها لذت کافی را ببرند. پارک ها نقش بسیار مهم و ارزشمندی در پایداری محیط زیست شهرها دارند. این پارک ها موجب خنک شدن و تمیزی هوا می شوند. در عین اینکه برای خانواده های کم درآمد تفریحی ارزان و در دسترس محسوب می شوند. به طور کل وجود چنین فضاهایی تأثیرات روانی مثبت و عمیقی بر جامعه می گذارد و از میزان جرم و جنایت ها می کاهد. (مدنی، ۱۳۹۴)

۲- فواید پارک ها

پارک ها و استفاده از فضای سبز را می توان عاملی برای صرفه جویی در ابعاد متفاوت معرفی کرد. اکثر خانواده ها به پارک های نزدیک محل زندگی خود می روند. بنابراین نیازی به استفاده از وسیله نقلیه شخصی نبوده، در نتیجه در مصرف سوخت بنزین صرفه جویی می شود. همچنین معمولاً در ساعاتی که خانواده ها به پارک ها می روند، میزان مصرف برق نیز کمتر شده، در این صورت خانواده ها از هوای خنک و روشنایی پارک استفاده می کنند از این رو استفاده از وسایل سرمایشی و روشنایی منازل کاهش پیدا می کند و صرفه جویی اقتصادی خرد برای خانواده ها و صرفه جویی اقتصادی کلان برای جامعه در قبال هزینه تولید برق را در پی خواهد داشت. در شهرهای بزرگ به علت بالا بودن میزان جمعیت، مسئولان توسعه فضای سبز را بهانه ای برای تمیز شدن هوا قرار می دهند. اما نکته مهمی در این میان وجود دارد که دکتر پرویز کردوانی استاد دانشگاه و محقق محیط زیست این چنین به بیان آن می پردازد: درخت هزار برابر چمن قدرت خنک کنندگی و تصفیه هوا را دارد، علاوه بر این ثابت شده گازهایی که در اثر استفاده از ماشین های چمن زنی تولید می شوند باعث نازک شدن لایه ازن خواهد شد. همچنین چمن زارها به آبیاری زیاد احتیاج دارند، لذا بهتر است در فضاهای سبز بجای کاشت چمن، درخت کاشته شود که هم به پاک شدن هوا و صرفه جویی در میزان آبیاری کمک کند و هم سرمایه گذاری صورت گیرد. برای نمونه درخت هایی مثل چنار و صنوبر در از بین بردن سموم و آلودگی ها نقش بسزایی دارند.

همچنین دکتر کردوانی معتقد است: در کشورهای توسعه یافته، معابر پارک ها درست بر اساس نیاز افراد ساخته می شود تا به هیچ عنوان به طبیعت سبز آسیبی وارد نشود و چه زیباست فضاهای سبز کشور ما نیز بر اساس اصول ساخته شود تا به مکانی برای تفریح های سالم، انجام حرکات ورزشی، دید و بازدید اقوام و دوستان و رسیدن به آرامش تبدیل شوند. (نوری، ۱۳۹۰)

پارک های شهری دارای نقش اجتماعی، اقتصادی و اکولوژیکی هستند، با مزایایی چون درمان بیماری های روحی، محیطی مطلوب و مناسب برای پرورش کودکان، یکپارچگی اجتماعی، حفظ آسایش و آرامش و نظایر اینها، که در عین حال شاخصی برای ارتقای کیفیت فضای زندگی و توسعه جامعه محسوب می شوند. پارک ها اهمیت زیادی در پایداری محیطی شهرها و بهبود کیفیت زندگی ساکنان آن دارند. فضاهای سبز شهری و پارک ها از اهمیت استراتژیکی در کیفیت جامعه برخوردارند و

حضور مکان های طبیعی (مثل پارک ها، جنگل های شهری و کمربندهای سبز) و اجزای طبیعی (مثل درختان و آب) در زمینه شهری علاوه بر خدمات مهم زیست محیطی، خدمات فیزیولوژیکی و اجتماعی را نیز فراهم می کند. فضاهای شهری نظیر پارک ها که در آن عناصر طبیعی بکار رفته است، به غیر از فواید زیباشناختی، فیزیولوژیکی و بهداشتی دارای مزایای اجتماعی دیگر نیز می باشند. به عنوان مثال درختان و گیاهان در فضاهای عمومی موجب یکپارچه سازی و تعادل بین افراد جامعه و بهبود توسعه روابط اجتماعی می شود. منظر سبز و پارک می تواند مزایای اقتصادی را هم برای شهرداری و هم شهروندان فراهم سازد. برای مثال پالایش هوا توسط درختان، منجر به کم شدن هزینه های کاهش آلودگی و میزان آن می شود. به علاوه ایجاد پارک های شهری باعث افزایش جذابیت شهر، افزایش گردشگری و در نتیجه درآمد می گردد.

نتیجه گیری:

پارک ها به طور مستقیم و غیرمستقیم کیفیت زندگی افراد را حتی از لحاظ فعالیت اقتصادی بالا می برند. زمانی که انسان ها از آب و هوای نامناسب و یا فقدان امکانات تفریحی در منزل و نیز از آپارتمان نشینی به تنگ می آیند، به سوی طبیعت و پارک ها روی می آورند تا مشکلات خود را حتی به طور موقتی حل کنند. همچنین طبق نظرسنجی ای که از بازدید کنندگان از پارک های شهری در مورد عوامل جاذبه پارک ها و دافعه محل سکونت به عمل آمد، مشخص شد که بیشتر افراد برای پر کردن اوقات فراغت خود خارج شدن از محل سکونت و رفتن به سوی پارک ها و لذت بردن از زندگی جمعی و بودن در کنار مردم را ترجیح می دهند. آنان حضور در پارک را عاملی برای کاهش افسردگی، افزایش کارایی شغلی و تحصیلی و فرار از روزمره گی عنوان می کنند.

منابع و مآخذ

۱. سعید نیا، ا، (۱۳۸۳)، فضای سبز شهری، کتاب سبز شهرداری، ج ۹، تهران: انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور.
۲. ضرابی، ا و تبریزی، ن، (۱۳۸۵)، برنامه ریزی بهینه فضای سبز شهری، فصلنامه سبزینه شرق، شماره ۲۲.
۳. مدنی، م (۱۳۹۴)، پارک های شهری و مزایای توریستی آنها، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۳۶۲۹.
۴. مجنونیان، ه، (۱۳۷۴)، کتابچه مباحثی پیرامون پارک ها، فضای سبز تفریح گاه ها، تهران: انتشارات سازمان پارک ها- فضای سبز و تفریح گاه ها.
۵. نوری، س، (۱۳۹۰)، فضای پارک، کانون آشتی، صمیمیت گمشده زندگی شهری، روزنامه زندگی ایران، شماره ۴۸۴۹، ص ۱۶.
۶. یوسفی، ز، (۱۳۸۶)، بررسی وجوه مختلف فضای سبز در سامان دهی فضای شهری، دانشکده معماری و هنر، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد، گروه شهرسازی.

7. Balram Shivanand, Dragicevic Suzana, 2005, **Attitudes Toward Urban Green Space: Integrating Questionnaire Survey and Collaborative GIS Techniques to Improve Attitude Measurements**, Landscape and Urban Planning.
8. Chiesura Anna, 2004, **The Role of Urban Parks for The Sustainable City**, Landscape and Urban Planning.
9. Manlun, Yang, 2003, **Suitability Analysis of Urban Green Space System Based on GIS**, ITC.
10. Shi, Long, 2002, **Suitability Analysis and Decision Making Using GIS**, Spatial Modeling.